

RÉGI HISTÓRIÁK

PÓSA JÁNOS

Tudom, hogy anekdota-gyűjteményben rendhagyó eset a nekrológ, a halottat dicsérő megemlékezés. Szokatlan már azért is, mert az elhunyt, akinek emlékét itt méltatni szeretném, nem volt általánosan ismert személyiség, hanem csupán egyszerű életű, csendes kisember. Hogy halála kapcsán mégis megemlékezem róla e helyen, azért történik, mert Pósa János nélkül magam aligha lettem volna anekdota-gyűjtő, és nélküle talán ez a rovat sem született volna meg a Tisza-vidék hasábjain.

A hajdani népi mesélők típusához tartozott, ahhoz a fajtához, aki mikor szót ejtett, nem csupán közölt, hanem költött is. „Kádenciás” embernek mondták régen az illetet, aki soha ki nem fogyott a jóízű történetekből, aki minden élethelyzetre talált egy-egy jellemző példázatot, élcet és aki beszédébe mindig csendes és éltető humort tudott vegyíteni.

Idestova 30 éve lesz már, hogy megismertem. Gyakori beszélgetéseink közben főleg a múlt jött elő, az ántivilág, amelynek felidézésében szinte kifogyhatatlan volt. Az ő szóbeli közlései alapján sikerült számos régi történetet, elmés tréfát, jóízű csattanót lejegyeznem avas szokásokról, egykor élt öregekről, akiknek sírja már réges-rég besüppedt, fejfája megdőlt a kanizsai vagy az adorjáni temetőben. Hallgatva a közös családi étkezéseknél elregélt derús történeteit (amelyek éppen úgy hozzátartoztak az ünnepi ebédhez, mint a felszolgált gyümölcs vagy édesség), vetődött fel bennem a gondolat, hogy kár lenne veszendőbe hagyni a népi humornak e jellemző példáit. S ha már rám testálta ezeket a tréfás és jóízű történeteket, le kellene jegyezni őket – gondoltam –, és közreadni mások multságára is. Így lettem – jórészt

az ő mesélő kedve, kiapadhatatlan kedélye révén – a régi élet emlékei után kutató néprajzi gyűjtővé.

Negyvennél is több az általam lejegyzett Pósa-féle népi anekdoták száma, amelyek kivétel nélkül a letűnt világ életét, egykori cselédeit, nagygazdáit, parasztjait idézik, és hozzák emberközelségbe.

Ha le is aratta őt e nyáron az enyészet napszámosa, derűs lelkű, humorral áldott, fogyhatatlan életkedvű alakját sokáig emlegetik még a maradékai, s mindazok, akik életében megbecsülték.

Maga is számos érdekes esetnek volt hőse vagy szenvedő alanya, s e históriák közül említek most egyet, azt, amelyet több alkalommal mesélt el nevetve a családi körben.

EBZÁRLATRÓL VALÓ PÉLDÁZAT

A felszabadulás utáni időben rendeletet hoztak Kanizsán, hogy be kell jelenteni az elszaporodó villanymotorokat.

Pósa bácsi öreg motoros volt, 30 éve darálgatott már, ismerték mindannyian a községben. Nem jelentette be a magát.

Egyszer aztán szigorú felszólítást kapott, hogy sürgősen fizetnie kell 10 000 dinár büntetést, mert ha nem fizet, még jobban megbírságozzák.

Fogta magát, bement a fizetőhivatalba.

– Mi ez? – mutatja az írást.

– Ez, kérem, büntetés! – világosította fel a tisztviselő. – Nem tett eleget a felszólításnak, nem jelentette be a darálóját.

– Mért jelentettem volna? Az enyém már 30 éve nyilván van tartva, mért kellene azt most újra jegyzőkönyvbe venni? Ez a felszólítás szerintem csak az új darálósokra vonatkozik.

– No, elég! Ne magyarázza nekem a rendeletet, hanem fizessen!

– Nem fizetek! Megyek a népbizottság titkárához, ő legalább jogvégzett ember.

Pósa bácsi a titkárnak is előadta panaszát, aki azonban csak a válát vonogatta, majd ápertén kimondta:

– Bizony, Jani bácsi, itt nincs más hátra, fizetni kell!

Békés természetű volt az öreg, de erre már rajta is meggyulladt a takácsmunka. Így adta fel a szót a népbizottság fejének:

– Hát ide figyeljen, titkár úr! Ha magának van egy harapós kutyája láncon, és ha a községben kihirdetik az ebzárlatot, akkor maga mit csinál? Láncra köti még egyszer a kutyáját?

– Mit akar ezzel mondani?

– Csak azt, hogy az én kutyám már egyszer meg volt kötve a felszólítás előtt, mér kössem meg akkor másodszor is? – érvelt Pósa bácsi.

– ... Igaza van – adta be derekát erre az argumentációra a titkár, és kettétépte a fizetési felszólítást.

MIÉRT LÁTOGATJÁK A KÓRHÁZI BETEGET?

Rokkant egészségű, idős magyart utalt be az orvos Kanizsáról a zentai kórház tüdőgondozójába.

Lábadozó lévén a beteg fönt járt-kelt, és fogadta Zentán élő pedagógus-leányának látogatását, aki mindennap kisétált hozzá egy kicsit elbeszélgetni – nyár volt éppen – a tüdőgondozó udvarában.

Mangurás bácsi, a kórház előtti parkolóhely öre már kedves ismerősként üdvözölte az apjához ragaszkodó fiatalasszonyt, s meg nem állhatta egyszer, hogy bizalmaskodva ne mondja:

– Hallja, nagysága, éppen tegnap beszéltem magáról a feleségemnek! Mondtam is neki, hogy maguk vagy nagyon szeretik ezt az öregembert, vagy *gazdag hagyatékot remélnék utána*, hogy ilyen sűrűn látogatják.

JÓSKA BÁCSI

Káplár Jóska bácsi, a Gimnázium népszerű altisztje a hónap elsején vonult jól megérdemelt nyugalomba.

Eseménydús életének nem egy epizódja érdekes arra, hogy helyet kapjon rovatunk anekdotái között is, hiszen Jóska bácsi viselt dolgait gyakran el-elemelegetik diák- és tanártársaságban egyaránt.

Fiatalabb éveiben igen rákapott a boritalra, és bizony sűrűn-sűrűn találtatott „borközi állapotban”.

– Mennyit ivott meg, Jóska bácsi? – faggatom.

– Ki tudhatja azt, tanár úr. Az biztos, hogy a Káplár-família ennyihányszor megfűrödhetne abban a bormennyiségben, amennyit én leengedtem a torkomon.

– Ha megengedi, nyugdíjba vonulása alkalmából egy-két anekdota irányában is megvallatnám. Biztosan ilyen história is akad az élményei között.

Nevet.

*

– Egyszer a Vujović igazgató úr küldött volna sürgősen valami levéllel ki, messzire, és megparancsolta, hogy fogjam a kerékpárt meg az írást, és vigyem. Én meg oszt – akkor is gáz alatt voltam egy kicsit – hátamra vettem a biciglit, és úgy állítottam be az irodába a levélért.

– Mit akar azzal a kerékpárral? – nézett rám elképedve az igazgató.

– Hát nem maga mondta, hogy vigyem? Én hajtani nem tudom, kénytelen vagyok a hátamra venni.

Így osztán mással küldték el a levelet.

– És hogy is volt az a história a Hajduska-féle vendéglővel? – adom alá a lovat.

– A hatvanas évek elején bontották le a híres vendéglőt. Mi vállaltuk el a bontást néhányan, és ahogy ott dolgozok, odajön egy ismerősöm.

– Hát, te, Jóska idesülyyedtél? Falbontó lett belüled? Falásó? – azt mondja.

Én meg oszt rávágtam:

– Hallod, én annyi pénzt idehordtam életemben ebbe a kocsmába, annyi téglát beleépítettem, hogy most nyugodtan vihetek is belüle.

*

Egy volt gimnáziumi tanuló így emlékezik meg Jóska bácsi segíteniakarásáról:

„Egyszer nem írtam meg a házi feladatot magyar nyelvből. Az óra előtt kínomban még az öreget is megkértem, hogy segítsen már rajtam, és mondjon, -ász, -ész képzőkkel képzett szavakat.

– Milyenek azok? – kérdezte ő nagy segíteni akarással.

– Hát például: juhász, vadász, halász.

Az öreg gondolkodott kicsit, aztán így szólt:

– No, írd csak: tökász, makkász, kanász, kóbász!

Az alábbi jellemző históriát maga Dobos János, volt középiskolai tanár és igazgató (ma a Történelmi Levéltár vezetője) mesélte el azon az ünnepi ülésen, amelyen a Gimnázium egykori igazgatói köszöntötték jubiláló iskolájukat.

JÓSLAT

A történet keletkezésének idején Dobos János a tanári hivatás szépségétől megittasult, lobogó – és kezdő! – pedagógus volt még.

Egy napon, amikor éppen feketéjét fogyasztotta a Mignon Cukrászda előtt, odaállított hozzá az akkori járási tanügyi titkár, és közölte vele az örömhírt: Dobost nevezték ki a Gimnázium megüresedett igazgatói székébe.

A fiatal, szakvizsga nélküli tanár, aki még föl sem tudta mérni, mekkora felelősséggel s mennyi súlyos gonddal is jár ez a megtiszteltetés, büszke örömmel nyugtázta hivatali főnökeinek előlegezett bizalmát.

Vakáció, azaz nyári szünidő volt éppen, de úgy gondolta, ha már ott van a Mignonban (s onnan már csak egy verébugrás a Gimnázium épülete), benéz hát a „maga” iskolájába is.

Dagadó mellel lépegetett föl a lépcsőkön, s éppen szembe találta magát az ott bakterkódó iskolai altiszttel: Káplár Józseffel, a mindenkor gimnazisták népszerű Jóska bácsijával. Az öreg iskolai bútordarab – számtalan diák- és tanárnemzedék kiszolgálója, minden tanügyi és egyéb hivatali pletyka ismerője – is azzal a hírrel fogadta:

– János, hallom, te leszöl az új igazgató. (Tegezhetette, hiszen fiatal diákkora óta ismerte leendő főnökét az öreg.)

Dobos szerénységet és közömbösséget erőltetve magára, de hangjában mégis repesve így szólt:

– Igen, én is hallottam, Jóska bátyám!

Mire az öreg altiszt a maga fanyar humorával megkérdezte:

– Tudod-e, te János, hány új igazgatót szaggattam el én már itt ebben az épületben?

– Nem tudom, Jóska bátyám!

– Éppen tizenhatot! De – nem te leszel az utolsó! – szállította le felhőkben járó fiatal főnökét a sokat tapasztalt öreg hivatalsegéd.

– S neki lett igaza – fejezte be mosolyogva vezetői pályafutásának derűs történetét Dobos János –, mert alig egy iskolai év után már más ült helyemen az igazgatói székben.

BEMUTATKOZTAK

Major Orbán bácsi ma köztisztviselőként álló nyugdíjas, valamikor a harmincas évek derekán pedig a zentai SZAK futballcsapatának volt kiváló játékosa. Hátvédet – vagy ahogyan akkor nevezték még: bekkeket játszott, és – mint mesélik felőle – sok szélsőjátékos életét megkeverte. Nem volt durva labdarúgó, de ha kellett, tudott roppant keményen is futballozni. Szóval állta a sarat a legbelemenősebb csatárokkal szemben is.

Fogahullott, öreg futballisták emlegetik azt az esetet, amikor egy ízben a jó nevű SZAK csapata a zombori helyőrség labdarúgóival mérkőzött a népkerti futballpályán.

A zomboriak csapatában néhány rangosabb tiszti beosztású futbalista is játszott, nemegyszer durván, belemenősen. A legerőszakosabb közöttük éppen Orbán bácsi szélsője volt, aki már az első percekben kétszer is bent felejtette a csülköt összerúgás közben.

Hogy őt se nézze éppen szalon-futballistának az ellenfél, Major bácsi elhatározta: bemutatkozik a szélsőnek, és hogy törleszt is valamit

az adósságból. A legközelebbi magas labdánál – elrugaszkodva az anyaföldtől – Orbán bácsi térdel és könyékkel jól belegyalogolt az emberébe, majd miután talajt érték, még egy kicsit a gyepszőnyegbe is beledolgozta.

Fölugrott erre a zombori játékos, s mint a fúria rohant Major Orbán felé:

– Majku ti... znaj, da sam ja kapetan! (Az anyád... tudd meg, hogy én százados vagyok!)

Mire Orbán bácsi kihúzta magát, s aztán büszke önérzettel imigyen adta vissza a tromfot:

– A ja sam – *Major!* (Én meg őrnagy vagyok!) – s attól kezdve nagy ívben kikerülték egymást mind a ketten, respektálva a másik sarzsiját.

BIZTOS RECEPT

Huszonevvel ezelőtt még kiterjedt kenderföldek vették körül a zentai kendergyár épületét, és nem modern géppel, hanem kaszával vágták, takarították be a „gatyafüvet” a gyár munkásai. Nehéz és verejtékes munka volt a kendervágás, nyűtte a kaszát, no meg az embert is.

Mesélik, hogy egy alkalommal, amikor a kaszások a fárasztó reggeli munka után letelepedtek frustokolni a járda mellé, kijött az irodaházból az igazgató. Zsebre dugott kézzel sétált végig a falatozó munkások között, és megállt Dévity István előtt, aki a maga 120 kilójával már akkor is a kendergyár „legtekintélyesebb” dolgozói közé tartozott. Dévity kezében kilós vekni meg ehhez illő nagy darab kihízott szalonna – azt csemegézte.

– Ember – képedt el az igazgató –, maga így bírja enni a szalonnát?! És ennyit?! – hüledezett. – Az én epémme... tán belehalnék, ha egy ültömben ekkora darabot kellene elfogyasztanom...

Nem csupán jó munkás, hanem tekintélytisztelő alkalmazott is lévén, Dévity előbb lenyelte a falatot, megtörölte a száját, s aztán fölnézve a főnökére, a maga szókimondó modorában megjegyezte:

– Tudok én az epéjire orvosságot, igazgató néptárs...
– Nocsak! – kedélyeskedett a direktor. – Halljam hát!
– Itt van e, vegye csak kézbe ezt a *mezőgazdasági penkalát* – intett fejével a mellette heverő kaszájára – és *írjon alá* ezzel naponta úgy harminc-negyven rendet ott a kenderföldben. Meglátja, hogy a maga epéje is milyen könnyen megbírja emészteni majd *akkor* a szalonnát...

A KISBÍRÓ MEG A KOCSMÁROS PAPUCSA

Mojo Bakalić, a martonosiak egykor népszerű kocsmárosa Kanižsán járt a nyári vásáron, ahol is – egyebek között – egy pár papucsot vásárolt magának.

Mivel ivócimborákra is akadt a lacikonyhán, kissé bevigasztalódva indult visszafelé a töltésen Martonosra. A papucsot meg a többi vásárfiát a hóna alatt vitte. Csak miután hazabotorkált, vette észre, hogy az újonnan vett lábbeli fél párja elveszett. Bántotta a dolog szörnyen, mert mit lehet kezdeni fél pár papucsal?

Korom Dezső, az akkori derűs lelkű és közkedvelt kisbíró mindig ott csellengett a kocsmában, ezért hát őt kérte meg Bakalić: dobolná ki, hogy a becsületes megtalálóját a visszahozott papucsért jutalmat kap.

– Hát nekem mit adsz a dobolásért? – kérdezte tőle Korom.

– Neked? Nesze, itt egy fityók pálinka!

A kisbíró beöntötte a féldecit, s mivel igen-igen jólesett, még egyet kért. De a kocsmáros leintette.

– Elég egy. Nem kapsz többet. Így is nagyon meg vagy fizetve.

Megharagudott a kisbíró, és kifordult a kocsmából. Fogta a dobot, kiállt az első utcasarokra, verni kezdte, s amikor már jól összesűrűsödött a hallgatóság, kikiáltotta:

– Közhírré tétetik a lakosságnak: Bakalić Mojo gyüvet a kanizsai vásárral elveszítette fél pár vadonatúj bőrpapucsát! Aki megtalálja, az – jól gyugja el!

BÁLINT, MEGSZEGHETEM-E A DINNYÉT?

Olyankor emlegetik ezt a szólás-mondást Kanizsán, amikor a duzzogó gyermeket (vagy a házastársat) szóra akarják bírni, békíteni.

A fenti szólás eredete a következő:

Öreg Bagi Bálindra – nyugodjék! – még emlékezhetnek az idősebbjei Kanizsán. Sokbajú szegény ember volt a század elején, aki – amíg bírta – kubikolt a gát- és útépitéseknél, fogahullott vén korában pedig csőszködést vállalt lent a Lehegőben.

A kubikosmunkára magával vitte egyik fiát is, Gyurát, aki – mint mesélik – afféle szüleszomorító legényke volt: a dologból mindig a könnyűt, a kolbászból meg a vastagát szerette volna.

Csikónak, azaz talicskahúzó gyereknek használta az öreg a fiát, hogy könnyebben boldogulhasson a meredek gátoldal pallóján.

Nehéz munka volt a hámba fogott gyereknek a vontatás, és ezért – hacsak tehetette – lazított az istrágon, maga ellen bősztítve ilyenkor az apját. Nyár volt éppen, tűzött a nap, s Gyurka gyerek megszojzajzott. Az árnyékban, ahol a motyójukat tartották, görögdinnye hűlt, s azt szerette volna a legényke megkóstolni. Megszólalt hát:

– Édesapám...

Bagi bácsi, aki csak az imént műveltette össze a fiát apjával, anyjával, indulatosan közbevágott:

– Hallgass, az anyád ide-odáját! Ne is mondd nekem többet azt, hogy édesapám! Megértted?

Kushadt Gyurka egy darabig, de a harmadik-negyedik fordulót után csak nem állhatta tovább, s most már így adta fel apjának a szót:

– Bálint, megszeghetem-e a dinnyét?

CSENDÉLET A HÁZASSÁGBAN

A közmondás szerint kés, kanál nincsen csördülés nélkül, azaz nem akad olyan házasság, amelyben ne fordulna elő hébe-hóban egy kis szóváltás, kötődés a férj-feleség között.

Megesett ilyesmi az egyik zentai kereskedő házában is, persze csak módjával, de ha összezőrdültek a házastársak, amelyik kenyéren megharagudtak, ugyanazon meg is békültek egymással.

Történt azonban, hogy egy ízben a férj a boritaltól-e, mitől-e, fölöttébb elgyengülve talált hazabotorkálni, s ezen a feleség – kiben amúgy is talpon állt az ördög – úgy felpaprikázódott, hogy napokig tartotta urával a „csendes misét”.

Nem akartak szólni egymáshoz.

Végül is a férj unta meg előbb a hallgatást, de mivel méltóságán alulinak tartotta a kezdeményező lépést, az asszonyt szerette volna rávenni, hogy az szólaljon meg kettőjük közül hamarabb. Praktikához folyamodott tehát. Ebéd után lepihent kissé, de egy papírlapra ráírta a következő meghagyást: „Rózsi, délután három óraker légy szíves kelts fel!”

Mivel Rózsa asszonynak sem volt éppen galambepéje, így hát ő sem akarta alább adni az uránál, s dehogy törte volna meg a haragot. Hogy azonban a szíves megkérés teljesítésében mégse legyen hiányosság, a megjelölt időpontban csak odaírta ő is az árkus aljára: „Jóska, három óra van. Kelj föl!”

JÓT TESZ NEKI...

Van a mi népünknek egy régi jó szokása. Az tudniillik, hogy ha idegen szót kell használnia, olyat, amelynek szerinte nincsen magyar értelme, vagy amelynek a kiejtésébe belébiccsaklik a nyelve, azt egyszerűen magyaros köntösbe öltözteti. Azaz: annak magyar hangzású alakot ad. Így lett az idegen hangsorú peronoszporából a magyar *fenrosszpor*, a filoxerából a *szilokféreg*, Kolumbusz Kristófból *Kolomposz Kristóf*; Achillesz görög vitézből *Ag Illés*, a szláv neveljéből a magyar *nyavalya*, s ez a magyarázata annak is, hogy amikor a búcsúban, a vásárban megkérdezik az alvét (török mézet) csemegéző zentai kisgyereket:

– Hát te, öcsém, mit nyalogatsz? – magától értetődően azt feleli:

– *Alvél cukrot!* – mert ennek – ugyebár – csakis *így van* értelme.
Tudományos szóval népetimológiának nevezik ezt a magyarító eljárást, s most ezzel kapcsolatban mondunk el egy ártatlanul pajzán históriát.

*

Az ötvenes években még nem faltak ennyi orvosságot az emberek, miként azt manapság cselekszik, s a gyógyszerkülönlegességek közötti válogatás is jóval szerényebb méretű volt, mint mostanában. Jellemző: alacsony vérnyomásban szenvedő betegek számára akkortájt leginkább csak a Vasoton (olvasd: vazoton) nevű kanalas patikaszert javallották a doktorok.

Történt, egyszer, hogy egy ilyen Vasoton medicinát fogyasztó öregasszony nyitott be dr. Deutsch (Dajcs) Mihály Szép utcai rendelőjébe.

Arra a kérdésre, hogy mi a panasz, mije fáj, a csikó fogait már régen elhullató öregasszony bőbeszédűen adta elő panaszát.

– Vaskotont!

– Vaskotont? – nézett betegére szemüvege felett az orvos.

– Azt – azt!

Jó orvos volt dr. Deutsch, mert nemcsak a nép nyelvén értett, hanem füle és érzéke volt a népi észjáráshoz is, ezért hát nyomban megértette, mire céloz a páciens. S mivel a humorérzéknek sem volt éppen híján, némi évődéssel a hangjában csak megkérdezte:

– S magának, nénikém, ugyan mire jó a vaskoton?

Egyből jött rá az ártatlan felelet:

– Tuggya, doktor úr, nekem az nagyon jót tesz, attul úgy pözsög a vérem.

A NAGY KÉRDÉS

Többen várahoztak a zentai Royal Kávéház előtt a horgosi buszra. Köztük két utas is, kiknek arca virulásán látszott, hogy nem csupán ettek, de ittak is odabent. Igen hangosan társalogtak, évődtek egymás-

sal. Beszédjükről ítélve az egyik kanizsai, a másik pedig martonosi lehetett. A kanizsai dagadó önérzettel bökött melle irányába és bizonygatott valamit, de a martonosi útitárs fitymálva legyintett.

– Ti beszéltek? Ti veritek a dízlépést? Akárhányszor okos ember kell Kanizsának, mindig ránk szorultok, martonosiakra. Ott van: a községi elnök, az martonosi, a szövetkezet elnöke, szintén, a házkezelőség vezetője, az adóreferens, a kihágási bíró, a söprűüzem igazgatója... Mít soroljak még? Ha jól meggondolom, tán még a pedagógusok között is akad martonosi.

– No, nem mondom – adta lejjebb egy fél hanggal a kanizsai –, ezek, akiket itt fölsoroltál, ezek csakugyan mind martonosiak, és hát... okos emberek. Csak most már az a kérdés – adta vissza a tromfot –, hogy ezek után maradt-e még egyáltalán okos ember Martonoson?

*

Ez is régen történt.

Az öreg Léderer uraság összeveszett a pallérjával, egy bánáti kőműves mesterrel, aki valami gerendaügyből kifolyólag be akarta csapni.

– Menjen, ne is lássam többet itt a birtok területén! Takarodjon! Minden bánáti gazember! – föstölgött az öreg méltóságos.

– Hát azt azért ne mondja, méltóságos úr – ágaskodott a bánáti atyafiban az önérzet. – Tudok én mondani akár száz becsületeset is, ha köll – így a pallér.

– No, halljuk! Mondjon csak egyet legalább! – dohogott az uraság. Gondolkodik, töri az eszét a kőműves, s aztán egy hanggal lejjebb adva megkérdezi:

– Méltóságos uram! Muszáj annak éppen bánátinak lenni?

FELEDÉKENY HARANGOZÓ

Mielőtt a felsőhegyi templom megépült volna, fennállott a Szent Orbánról elnevezett kápolna, és annak rendje-módja szerint harangoztak is háromszor napjában. Meg is voltak a harangozó munkájával elégedve, különösen az asszonyok, akik egyszer meg is kérdezték, hogy hogyan tudja olyan pontosan húzni, hogy mire vége van az Úrangyalának, véget ér a harangszó is.

– Hát egyszerű az gyerekeim – így a harangozó. – Megolvasom, hányszor húztam meg a kötelet, és amikor elérek százig, hát akkor megállok.

– Ó, mink meg azt hittük, hogy maga is mondja közben az Úrangyalát, imádkozik...

– Látjátok, harminc éve, hogy harangozok, de ez még sose jutott eszembe – fejezte be a beszélgetést az öreg harangozó.

ELŐRE VAN, MINT KIS MISA AZ ÚRANGYALÁVAL

Az asszonyok kint ülve esténként a ház előtt, a kispadon, észrevették, hogy Kis Misa bácsi sose mondja az Úrangyalát. Meg is kérdezték, mire ő így magyarázta meg:

– Mondom én, gyerekeim, mondom én, csak tudjátok, mikor ráérek, elmondok egy csomót, aztán most előre vagyok.

VILLANY – LITERRE

Amikor Ferenc József látogatni készült Zentát – a múlt század vége felé –, a város e nagy megtiszteltetés hírére bevezettette a villanyvilágítást. Természetesen a középületek – hivatalok, kereskedések – no meg a tehetős városi polgárok voltak az elsők, akik élvezni kezdték Edison találmányának áldásait.

Ez idő tájt történt, hogy egy tanyai asszonyság kifelé haladtában betért az egyik kereskedésbe, éppen akkor, amikor a boltos – estefelé volt már – felgyújtotta a villanyt.

– Ez oszt igen! – bámult el a tanyai asszony a nagy fényesség látán. – Emmán nem is csakugyan, hanem ugyancsak! Ebből én is viszek két litert, ’szen sokkal szebben ég, mint a petró, osztán szaga sincsen. Csakhogy nem hoztam üveget magammá. Ha anna egyet a bótos úr...

A kereskedő előzékenyen magyarázni kezdte, hogy a villany az olyan valami, amit nem lehet üvegbe tölteni, meg hogy azt drót által vezetik be a lakásokba, a villanytelepről.

Az asszony tamáskodva hallgatta egy darabig a felvilágosítást (amit nem is hitt, meg nem is értett), majd indulatosan megkapta szatyorjának a fülét, s indult kifelé. Az ajtóból még visszaszólt:

– No, ide se gyüvök többet! Látom ám én, amit látok, hogy maga csak a városi uraknak kedvez!

BETEGFELVÉTEL

Az ötvenes évek elején – az akkor még elavult, korszerűtlen zentai kórházban igen nyomorúságos állapotok uralkodtak. A zsúfoltság, a túlterheltség napról napra növekedett, s boldogult dr. Vígh Ágoston főorvosnak sokszor 15 beteg közül kellett kiválasztania az egy legrászorultabbat, aki ágyhoz juthatott a kórházban, ha másutt nem, hát a folyosón.

Egy betegfelvétel alkalmával, amikor a beutalójukat lobogtatva körülfogták a páciensek, dr. Víghnek föltűnt egy elesett, igazi ágrólszakadt idős beteg, aki nem tolongott a többi között, hanem magába roskadva csendben gubbasztott a folyosó szögletében.

A vizit végén az emberséges orvos ezt a beteget is megtisztelte figyelmével, s részvétellel a hangjában megkérdezte tőle:

– Maga is fölvételre vár, bácsikám?

– Arra várnék, doktor úr...

Látva az öreg elhagyatottságát, gondozatlan külsejét, megesett a szíve rajta, ezért hát a főorvos tovább faggatózott:

– S mondja, tatám, ki gondoskodik magáról? Ki az, aki mos, aki vasal magára?

– Tudja, doktor úr – szólalt meg kissé rekedt, borízú hangon az öreg vagabund – engem az eső mos, a nap szárít, a milícia meg vasal...

*

Az anekdotagyűjtő elnézést kér az olvasótól, ha témája nem minden esetben tűnik szalonképesnek, és ha olykor az anekdota tárgyköre – visszatetsző. Ugyanis, anekdotarovatunk célja nem csupán a szóragoztatás és a humorizálás, hanem elsősorban a tűnőfélben levő múlt egy-egy jellemző darabjának bemutatása, a régen elköltözöttek gondolkodásmódjának, esze- és szavajárásának ábrázolása. Egy kicsit tehát kultúrtörténet is a Mosolygó Tisza mente, amely nem tudományos igénnyel, hanem inkább derűs és jellemző történetekkel kívánja a múltat – vagy néha a jelent – bemutatni.

Mint például ez az anekdotánk is...

MESSZIRE KERÜLTEK...

Boldogult Csikós János bácsi szájavallása szerint a múlt század végén, sőt még a századforduló idején sem volt az egyszerű házaknál vagy kint a tanyákon árnyékszék. Az emberek rendszerint a ház mögött vagy hátul a kertben a seprűbokrok meg a paréj takarásában végezték el a dolgukat. Ha mégis építettek hűvös ülökét (vagy régebbi nevén: budit, pityerét, hajzlit, reterátot), azt szegény ember módjára kukorica-, cirok- vagy napraforgószárból sikerítették össze, és annak is csak három oldala volt. Deszka- vagy téglafalú fedett árnyékszék csak a jobb módú házaknál volt szokás építeni.

Általában a régi öregek sokkal kevesebb gondot fordítottak az anyagcseréjükre, mint manapság. Az árnyékszékre sem volt különö-

sebb gondjuk, s még ha volt is a házban illemhely, nem mindig jártak bele. Csutkával a kezükben elmentek hátra a ganéjrakás mögé, s elintézték. A kutya alig várta és eltakarította.

Az apróságok: az unokák, az iskoláskor előtti gyerekek rendszerint a disznóól vagy az istálló tövében, a fal mellé kutyorodtak le, úgy, hogy az anyjuk, öreganyjuk gyakran hessegette el onnan őket:

– Egy kicsit arrább mennyetek, gyerekeim, a faltul!

Az első világháborúban történt Galíciában, hogy egy bácskai baka nagydolga végzése közben odaszólt a mellette nyögő katonapajtásának:

– Hej, testvér, de messzire is elgyüttünk a faltövitül!

A KÁNTOR ÚRRÓL

Mesélik felőle, hogy valahányszor a volt Bánffy-patika előtt vonult el az alsóvárosi temető felé valamely gyászmenet élén, el nem mulasztotta volna, hogy épp a patika előtt elhaladva, jó hangosan föl ne fohászkodjék:

– Halál ellen nincs orvosság!

*

Ha nyáridőben – amikor a szegény még meghalni se igen ért rá – megkérdezték a Jézus Szíve-templom felé ballagó kántor urat, hogy hogyan van, rendszerint ez volt a szavajárása:

– Nem jól, nem jól!

– Mi a baj, kántor úr?

– Nincs kereset. Kevesen halnak, nagyon kevesen.

A spanyolnáthajárvány idején – közvetlenül az első világháború végén –, amikor az emberek úgy hullottak, mint ősszel a legyek, így válaszolt a hogyléte iránt érdeklődők kérdésére:

– Jól vagyok, kérem, jól vagyok! Halnak, halogatnak...

*

Azt is felőle mesélték, hogy – állítólag – az egyik jeles alvégi halott temetésekor gyalázatosan indult a szertartás. A pap még csak hagyján, énekelt, ahogy tudott, de a kántor úr csak kehelt, kaholt, krárogott, köhécselt – mindaddig, amíg a halott valamelyik férfihozzátartozója nem kapcsolt, s a halotti torra előkészített butykost oda nem nyújtotta az öregnek. Kálmán előbb jól meghúzta az üveget, s azután megköszörülve a torkát, rákezdte az éneket. Mondják, hogy szép érces hangon olyan búcsúztatót sikerített, hogy szem nem maradt ott szárazon.

*

Máskor meg esküvő volt az alsóvárosi templomban, s a násznép már kezdett bevonulni, de az öreg Kopasz még mindig lent téblábolt a bejáratnál. Tekingetett, keresett valakit.

Odalépett hozzá a násznagy, s egy fonott kaláccsal ékesített borosüveget nyomott a markába.

– Ezt meg a kántor úrnak szántuk vóna, tisztelettel!

– No, végre! Ezt várom már, édes fiam, miúta! – s azzal talpalt föl a karzatra, s intve a fújtatót hajtó gyerekeknek, máris szárnyalt, zengett a nászinduló.

*

1925-ben, a szentév alkalmából, népes zarándoksereg indult Zentáról a szent városba, Rómába. A búcsújárók között volt Bánffy Gyula, a hajdani jeles gyógyszerész is, akit a helybéli kaszinótagok mint jóhumorú közéleti embert tartottak számon.

Megtérve a nagy útról, a megbeszélt időpontban találkozott az asztaltársaság a kaszinóban, s kedélyes poharazgatás közben a kompánia tagjai – közöttük Kopasz Kálmán kántor is – arról vallatták a megigazult búcsúját, hogy mit látott Rómában.

– De sok mindent, halljátok! De sok mindent! Számptalan szökőkut, még több templomot! A bazilika az akkora, hogy a zentai piactér mindenestül elférne benne.

– Húúúú! – képedtek el a mucsai notabilitások.

Kálmán bácsi, mint afféle jeles egyházi ember, szükségesnek vélte, hogy megérdeklődjön:

– Hát a pápát láttad-e, Gyula?

– Láttam bizony! Hogyne láttam volna. Még beszéltem is vele – bizonygatta nagykomolyan Bánffy.

– Tán csak nem? – hüledezett az egész társaság.

– Ha mondom! Ott sétált az utcán, én meg oszt meghajló tisztelettel ráköszöntem. S képzeljétek: megállt, és szóba elegyedett velem. Annak meg külön megörült, amikor meghallotta, hogy zentai vagyok.

– No, és miről esett szó köztetek? – faggatták tovább.

– Hát azt mondta, hogy tisztölteti a zentaiakat, de kiváltképpen Kospasz Kálmánt, akinek kántori híre már Rómába is eljutott.

A társaság csak ekkor jött rá, hogy Bánffy komolynak mutakozó beszámolója pusztá ugratás csupán. No, támadt is erre óriási hahota, csak a kántor úr maradt kedvetlen a bántó élcelődés miatt, de aztán a jó bor hatására csak megvigasztalódott ő is.

*

Ha valaki ismerőssel találkozott, aki megszólította:

– No, Kálmán bátyám, megiszunk egy sört? – az öreg nyomban rávágta:

– Hát csak egyet, öcsém?

*

Kedvenc szavajárása volt ez is:

– Hogy van, Kálmán bácsi? – kérdezték.

– Hadd el, sehogy se!

– ??!

– No, hallod! Már majd megdöglök egy jó zsíros halottér'!

*

Mint mesélik, az öreg csak kivárta azt is, már ti. a „zsíros” halottat. Meghalt a zentai nagygazdaréteg egyik legtekintélyesebb tagja. Természetesen a család rangos temetést akart, nagyot, látványosat.

Akkor még háztól temettek, onnan kísért a gyászmenet a megboldogultat, s ide invitálták a kántor urat is az örökösök a búcsúztató megbeszélése végett. Sűrű kínálgatás közben lelkére kötötték, hogy mindenkitől, az utolsó kanásztól is elbúcsúztatni a halottat, de ez a búcsúztató olyan legyen, hogy azon mindenki meginduljon. Szem ne maradjon szárazon, és a temetést a kései maradékok is megemlegesék! A pénz nem számít!

Mire Kálmán bácsi – kiben a szíves kínálgatás folytán volt már egy-két maligán – nagy flegmán így válaszolt a halott fiának:

– Kedves uram, a pénz beszél – én meg majd... énekelek!

*

Valami egyesületi bankettre volt hivatalos az öreg a feleségével együtt. A kiadós vacsora után jóízű csevegés és iddógálás következett, s Kálmán bácsi főleg ez utóbbiból vette ki a részét.

Szegény felesége nem győzte hőkölni:

– Kálmánom, csak módjával...

– Apjuk, ne igyál annyit!

Mikor már vagy negyedszer szólt rá az asszony, Kálmán bácsi türelmetlenül leintette:

– Ne bánd, no! Nem a magamét iszom!

*

Kezdő kántor volt még, amikor megkérték, hogy egy gazdatemetésen mondjon szívhez szóló, mindenkit megrikató búcsúztatót.

A fiatal kántor igen nagy vehemenciával fogott hozzá a kántori versezet megszerkesztéséhez, és sorra szedve a megboldogult családjait, le- és felmenő rokonságát, a legszebb búcsúszavakat gyűjtötte csokorba, mert bizonyítani akart itt is, nem csupán az orgona mellett.

Elérkezett a temetés időpontja. A halott már kint feküdt a koporsóban az udvaron, a pap meg a kántor éppen a cirkumdederumot mondta fölötte, amikor odafontoskodott melléjük egy, a házhoz tartozó öregasszony, és ezt súgta Kopasz Kálmánnak:

– Kántor úr, azt meg e’felejtettük megmondani, hogy a Boristul is búcsúztassa ám el!

Nem volt idő párbeszédre, a kántornak a pap szavaira kellett felelnie, meg hát a gyászszertartás áhítatát se illett zavarni, de azért egy hosszabb papi dikció alatt csak megkérdezte Kálmán bácsi az öregasszonyt:

– Oszti’ ki légyen az a Boris? – súgta a szája szögletéből.

– Ott lakik Moholyon – sepegte az öregasszony.

Ettől a fölvilágosítástól ugyan nem lett okosabb a kántor, de azért csak kivágta magát. Ugyanis a hosszú búcsúztató végén (miután már mindenkit sorba rikatott), így fejezte be a szívhez szóló halotti szöveget:

Gábrriel arkangyal, repülj el Moholyra

Mondd meg a Borisnak

Jöjjön el a torba!

Ha nem jön a torba,

Maradjon Moholyba’,

Én meg elrepülök örök nyugalomba – Ámen!